

ЗАЛ № 10

БОЙОВІ ДІЇ НАВЕСНІ І ВЛІТКУ 1943 РОКУ

В історії Великої Вітчизняної війни весняно-літній період 1943 року є дуже знаменним. Після перемоги під Сталінградом і успішної зимової кампанії 1943 року Радянська Армія готувалася до рішучого наступу по всьому фронту. В своєму першотравневому наказі 1943 р. Верховний Головнокомандуючий Маршал Радянського Союзу товариш Сталін говорив:

«Ворог уже відчув силу нищівних ударів наших військ. Наближається час, коли Червона Армія спільно з арміями наших союзників зламає хребет фашистському звірові».

Цей час настав. Найбільша в історії Орловсько-Курська битва (липень 1943 р.) була з честю виграна доблесною Червоною Армією. Після цієї битви почався новий нестримний, безупинний наступ наших військ, в результаті якого уже на осінь 1943 р. майже вся лівобережна Україна була очищена від гітлерівських військ. В ряді місць Червона Армія вийшла на лінію Дніпра і почала підготовляти його форсування.

За два роки Великої Вітчизняної війни проти німецьких загарбників партизанський рух на Україні набрав широкого розмаху, зміцнів організаційно. Особливо активізувався він після успішного наступу Радянської Армії зимою 1942—1943 р. Вісті про успіхи Радянської Армії підняли бойовий дух народу, вселили віру в нашу близьку перемогу. Зростала кількість нових загонів, швидко поповнювались старі загони. Всюди населення постачало партизанам продовольство, допомагало викривати зрадників.

Німецьке командування змушено було тримати в тилу для боротьби проти партизанів великі збройні сили. Бойову взаємодію

Лектор ЦК КП(б)У Л. І. Кухаренко читає партизанам лекцію.

Радянської Армії і партизанів товариш Сталін вважав необхідною умовою для розгрому німецько-фашистських загарбників. На радянських партизанів і, зокрема, на партизанів України у напружений і відповідальний період літнього наступу Радянської Армії в 1943 р. покладалося почесне завдання — подати максимальну допомогу наступаючим радянським частинам. Це завдання визначено в першотравневому наказі товариша Сталіна в 1943 р.:

«Партизанам і партизанкам — завдавати могутніх ударів по ворожих тилах, шляхах сполучення, військових складах, штабах та підприємствах, руйнувати лінії зв'язку противника. Залучати широкі верстви радянського населення в загарбаних ворогом районах до активної визвольної боротьби, врятовуючи тим самим радянських громадян від вигнання в німецьке рабство та від винищення гітлерівськими звірами. Мстити нещадно німецьким загарбникам за кров і сльози наших дружин і дітей, матерів і батьків, братів і сестер. Всіма силами допомагати Червоній Армії в її боротьбі з підлими гітлерівськими поневолювачами».

Експонати десятого залу показують, як відповіли партизани України на наказ вождя. Тут представлені лише найвидатніші бойові операції цього періоду. Прославлене Сумське партизанське з'єднання Ковпака—Руднева розгромом ворожої флотилії на річці Прип'ять ніби відкриває початок весняно-літнього періоду бойових дій українських партизанів. Ця подія зображена на картині худ. Міщенка «Розгром флотилії», а також ілюструється серією фото, знятих у момент операції. Вирішальну роль в цьому бою відіграла артилерія. Партизани знищили тринадцять ворожих суден, захопили багато трофеїв і полонених.

Під час підготовки літнього наступу Радянської Армії треба було точно планувати партизанські дії в тилу ворога, спрямовувати партизанські удари на всі найважливіші військово-стратегічні об'єкти гітлерівців. З цією метою ЦК КП(б)У виробив весняно-літній план бойових дій українських партизанів.

Для допомоги партизанам України, у партизанські загони був командирований секретар ЦК КП(б)У тов. Коротченко. Він прибув туди з групою працівників ЦК КП(б)У і ЦК ЛКСМУ 19 квітня 1943 р. Картина худ. Шишка зображує момент виходу тов. Коротченка з літака на партизанському аеродромі в з'єднанні Ковпака — Руднева.

Приїзд секретаря ЦК КП(б)У мав велике значення для зростання партизанського руху на правобережній Україні. Тов. Коротченко пробув у тилу ворога до 4 липня 1943 р. За цей час він побував у багатьох загонах і з'єднаннях, ознайомився з станом партизанської боротьби, провів наради з командним складом. Перед кожною частиною ставилися конкретні завдання — активізувати

свою бойову діяльність, щоб цим допомогти героїчній Радянській Армії.

Велике значення мала проведена Д. С. Коротченком розширена нарада членів підпільного ЦК КП(б)У, на якій були присутні також командири і комісари семи партизанських з'єднань України. Відбувалася нарада з 25 до 29 травня 1943 р. у таборі з'єднання Сабурова. Картина худ. Балановського відображає одно з засідань. На цій нараді були обговорені й підведені підсумки, узагальнений досвід і викриті основні недоліки партизанської боротьби на Україні. Було також намічено конкретні заходи по виконанню плану бойових дій, затвердженого ЦК КП(б)У на літній період 1943 р. Нарада прийняла розгорнуте рішення про розширення партизанського руху в тилу ворога і про організаційне зміцнення існуючих загонів.

15 червня 1943 р. ЦК КП(б)У ухвалює спеціальне рішення про дальші завдання партизанської боротьби на Україні. У рішенні підведено підсумки боротьби за минулий період, відмічено широкий розмах партизанського руху, кількісне зростання, активізацію бойової діяльності і організаційне зміцнення партизанських загонів. Крім того відзначено недоліки в організації партизанської боротьби і вказано шляхи і засоби їх усунення.

ЦК КП(б)У вважав за необхідне просунути партизанські з'єднання в півдennі й південно-західні області України, щоб підняти на активну боротьбу нові тисячі радянських людей і знищити військові об'єкти ворога на всій території республіки.

Досі партизанські з'єднання України переважно розташовувалися у лісових, північних районах. Тому й партизанський рух серед населення тут був більш активний. Але необхідно було підняти народ проти німців і в степових районах, на півдні України. Великому партизанському загонові трудно діяти в умовах степу. Тому ЦК КП(б)У вважає найдоцільнішим засилати в півдennі райони легкі, рухливі групи по 120—150 чоловік. Перед ними ставилися завдання приховано пробиратися в степові райони і завдавати ударів ворогові, організовувати там невеликі партизанські загопи, диверсійні групи, залишати диверсантів і розвідників. Після виконання завдання, в разі потреби, загін може повертатися на свою основну базу або в інші місця для відпочинку й поповнення людьми та боеприпасами. Рішення ЦК КП(б)У приділяло особливу увагу посиленню партійно-політичної роботи серед місцевого населення.

Виконуючи наказ товариша Сталіна, а також рішення ЦК КП(б)У і особисті вказівки тов. Коротченка, ровенські й кам'янець-подільські партизани широко розгортали бойову діяльність і партійно-політичну роботу. У Ровенській та Кам'янець-Подільській областях бурхливо зростали нові загопи, які міцніли організаційно і в бойовому відношенні. На базі партизанського загону «За Бать-

ківщину» створилося два великих ровенських з'єднання, які спрямовували свої удари на Сарнський і Ровенський залізничні вузли, штурмували ворожі комунікації.

Кам'янець-подільські загони проходили все далі й далі на південь своєї області, швидко зростали кількісно, озброюючись за рахунок противника. Виникали нові загони. На кінець 1943 року в області уже активно діяли чотири великих з'єднання, які мали до десяти тисяч партизанів.

Загони Кам'янець-Подільської області спрямовували бойові удари на залізниці біля Шепетівки та Проскурова. Тут з кожним днем зростала кількість диверсійних актів. На залізницях дуже часто траплялися вибухи, через що німці майже припинили рух поїздів у нічний час. Пропускна спроможність залізниці Здолбунів—Шепетівка—Миропіль скоротилася більш як наполовину.

Багато допомагали у розгортанні партизанського руху в Ровенській та Кам'янець-Подільській областях створені Центральним Комітетом КП(б)У підпільні обкоми партії і обласні штаби партизанського руху, керовані депутатами Верховної Ради СРСР тт. Бегмою та Олексенком. В серії фото показано склад і робота обкомів та штабів цих областей. Тут же можна побачити картину худ. Розвадовського «Викрадення генерала фон-Інгельса». Написана картина за документальними матеріалами. Художник відображує в ній один з дуже яскравих епізодів боротьби ровенських партизанів: переродягнуті у форму есесівців, партизани серед білого дня з'являються в машині на вулицях Рівного, під офіціальним приводом заарештовують і везуть із собою німецького генерала.

З'єднання Героя Радянського Союзу генерал-майора Сабурова влітку 1943 р. завдає могутніх ударів по залізницях Коростенського залізничного вузла. Партизанські диверсанти проходять далеко на південь і пускають під укіс поїзди в районах Житомира, Новоград-Волинського та Шепетівки. Проводиться ряд комбінованих операцій по розгрому гарнізонів противника в районних центрах (Давидгород і ін.). Відбуваються бої з каральними експедиціями. З'єднання Сабурова безперервно утримує посадочну площадку для літаків у районі Лельчиці і забезпечує безперебійне приймання вантажів з «Великої землі» як для себе, так і для інших партизанських загонів і з'єднань.

Розвішані в залі фото висвітлюють бойову діяльність Житомирського з'єднання, яке разом з деякими іншими з'єднаннями і загонами на півночі Українського Полісся літом 1943 р. утворили великий «партизанський край». Границі його умовно проходили через Столін, Турів, Петриків, Мозир, Єльськ, Овруч, Олевськ, Рокитне, Думбровицю. Територія «партизанського краю», займаючи понад 1875 квадратних кілометрів, включала 14 адміністративних районів, з

Художник Балановський.

Нарада членів підпільного ЦК КП(б)У в тилу ворога.
Проводить її секретар ЦК КП(б)У Д. С. Коротченко.

населенням більше 200 тисяч чоловік. На схемі показано територію і границі «партизанського краю».

На залізничній лінії Олевськ — Коростень, Житомир — Фастів, а також на ворожі гарнізони, розташовані в північній і центральній частині Житомирської області, спрямовувало свої удари з'єднання тов. Малікова. В залі показано портрет підполковника С. Ф. Малікова (робота худ. Волковинської).

Велике місце на виставці відводиться показу знаменитого Карпатського рейду, проведеного з'єднанням Ковпака—Руднева літом 1943 р. з Київської області в Карпати. Рейд почався 12 червня 1943 р. Партизани пройшли з боями близько 600 кілометрів через Житомирську, Ровенську, Тернопільську і Станіславську області України. Було розгромлено 13 великих гарнізонів противника, висаджено в повітря 34 нафтових вишки в районі Биткова і Яблонува Станіславської області, 2 нафтоперегонних заводи і знищено до 50 тисяч тонн нафти.

На півдні Станіславської області з'єднання було оточене переважними німецькими і угорськими частинами, які застосували проти партизанів танки і авіацію. Провівши ряд запеклих боїв з противником, з'єднання почало пробиватися з оточення дрібними групами на північ, через Станіславську, Львівську, Тернопільську і Кам'янець-Подільську області. На середину жовтня 1943 р. більшість цих груп з'єдналася на збірному пункті біля хутора Конотоп Олевського району Житомирської області.

За час рейду партизани Ковпака знищили понад 3300 ворожих солдатів і офіцерів, зруйнували 14 залізничних і 38 шосейних мостів, підбили 3 літаки, 5 танків і бронемашин, понад 300 автомашин.

Але значними були і втрати партизанів. Під час боїв у районі Делятина Станіславської області загинув комісар з'єднання генерал-майор С. В. Руднев. Йому посмертно було надано звання Героя Радянського Союзу.

Серія фото, зроблених кінооператором лауреатом Сталінської премії т. Вакаром, який загинув під час рейду, ілюструє героїзм партизанів-ковпаківців в період Карпатського рейду. Серія графічних робіт художника Худяка показує етапи славного бойового шляху з'єднання Ковпака від Путивля до Карпат. На стіні—портрет двічі Героя Радянського Союзу генерал-майора С. А. Ковпака (робота худ. Глушенка). У вітрині—особисті речі С. А. Ковпака, з якими він не розставався протягом усієї своєї партизанської діяльності (папах, автомат, планшетка). Тут же важливі бойові накази в оригіналах і копіях, засвідчених його власноручним підписом, а також ворожі провокаційні листівки про «розгром» ковпаківців, листівки з обіцянкою винагород за голову Ковпака в розмірі від 50 тисяч рейхсмарок до 100 тисяч злотих.

Художник Коновалюк.

Підричники за роботою.

Славні бойові подвиги весною й літом 1943 р. вчинило Чернігівсько-Волинське партизанське з'єднання О. Ф. Федорова. Здійснивши знаменний рейд з Чернігівської області на Волинь, з'єднання Федорова, за завданням ЦК КП(б)У, в значній мірі паралізувало Ковельський залізничний вузол. Загони і диверсійні групи цього з'єднання були розташовані на залізничних лініях: Ковель—Володимир-Волинський, Ковель—Холм, Ковель—Брест, Ковель—Сарни, Ковель—Рівне. Федорівці організували тут масові диверсії, застосовували найкращі види сучасної підривної техніки.

Схема, що є в десятому залі, показує кількість пушених федорівцями під укіс ешелонів на залізницях. Є тут дані про диверсійні акти в різні місяці. Партизани-підривники Чернігівсько-Волинського з'єднання пустили під укіс 502 ешелони з військовим майном і живою силою противника.

Залізничні лінії Ковель—Сарни, Брест—Пінськ, Брест—Ковель через бойові дії партизанів майже не працювали з 7 червня до 7 серпня 1943 р.

В залі експоновані фото командирів і рядових партизанів цього з'єднання, які найбільш відзначилися в диверсійній роботі, портрети відомих партизанських командирів: двічі Героя Радянського Союзу, генерал-майора Федорова—командира Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання (робота худ. Глушенка), генерал-майора В. А. Бегми—командира Ровенського з'єднання (робота худ. Кравченка) та інші.

З'єднання Наумова літом 1943 р. успішно просувається по Київській і Житомирській областях, а з'єднання Мельника робить рейд у Вінницьку область.

У центрі залу на вітрині укріплені бойові прапори, якими Верховна Рада, Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У нагороджували найкращі партизанські з'єднання. Цієї честі були удостоєні: Чернігівсько-Волинське з'єднання під командуванням О. Ф. Федорова, кавалерійське з'єднання під командуванням М. І. Наумова, Перша Українська партизанська дивізія під командуванням П. Вершигори і Ровенське з'єднання «За Батьківщину» під командуванням І. Ф. Федорова.

Своїми активними бойовими діями в літній період 1943 р. рішучим штурмом ворожих комунікацій партизани України допомогли героїчній Радянській Армії зірвати німецький наступ на Орловсько-Курському напрямі.

ЗАЛ № 10-а

БОРОТЬБА ПРОТИ УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Партизани України вели боротьбу не тільки проти німецько-фашистських загарбників, а й проти їх посібників — українсько-німецьких націоналістів. Злочинну діяльність цих зрадників народу показують матеріали і документи залу № 10-а.

Експозиція залу починається показом страхітливих злочинів українсько-німецьких націоналістів на Україні в період німецької окупації. Вони одержували зброю у німців (картина худ. Короткова) і з цією зброєю виступали проти мирного населення України, проти радянських партизанів, проти воїнів Радянської Армії. Бандерівці, названі так за прізвиськом свого отамана Бандери, в момент нападу гітлерівців на Радянський Союз проголосили себе борцями за гітлерівський «новий порядок» для України. Малюнки «Новий порядок», «Шле фашист в чужу комору цю петлюрівську потвору» і фото «Заборонена зона» зображують елементи цього «нового порядку». Бандити з організації українських націоналістів (ОУН) разом з німецькими фашистами рубали сокирами голови людям, спалювали їх у закритих хатах, кидали у вогонь дітей, вирізували цілі сім'ї з малими дітьми. Картина худ. Короткова зображує дике свавілля, що його чинили ці прислужники німців в західних областях України. Вони нещадно вбивали мирних жителів, які співчували радянським партизанам і відмовлялися йти в націоналістичні загони, знущалися над пораненими радянськими воїнами і партизанами, а потім вбивали їх.

Про криваві злочини українсько-німецьких націоналістів гово-

рять експоновані в цьому залі уривки з промови тов. Д. З. Мануїльського «Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистської Німеччини», а також із звітів партизанських з'єднань.

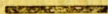
Українсько-німецькі націоналісти руйнували пам'ятники української культури, культурні заклади. У містечку Путилів на Буковині вони спалили будинок-музей українського письменника Юрія Федьковича (фото), вони руйнували школи, музеї, клуби.

Ряд зібраних у цьому залі документів розкриває співробітництво націоналістів з німцями. Серед експонатів — заява крайового керівництва ОУН, зроблена в перші дні війни. У ній сказано, що в своїй дальшій боротьбі ОУН збереже і старатиметься розширити співробітництво з тими силами, які сьогодні під керівництвом Німеччини борються проти Радянського Союзу. Українсько-німецькі націоналісти нападали на партизанські загони, організовували засади для нападу на групи партизанів, які йшли виконувати бойові завдання. Від рук мерзенних німецьких лакеїв загинуло немало відважних народних месників (серія фото).

Співробітництво націоналістів з німцями ілюструє картина худ. Короткова «Бій партизанів Чернігівсько-Волинського з'єднання з націоналістами».

Націоналісти всіляко допомагали німцям закабалити Україну. Вони намагались розірвати узи братньої дружби українського народу з великим російським народом, щоб тим самим послабити український народ і полегшити перемогу фашистської Німеччини. Але це їм не вдалося. «Український народ, вихований Леніним і Сталіним, став на боротьбу проти німців... і проти зрадників українського народу — українсько-німецьких націоналістів» (М. Хрушов).

Експонати, розміщені на 3-й і 4-й стінах залу, дають уявлення про боротьбу партизанів з різними німецькими прислужниками і насамперед з українсько-німецькими націоналістами. Картини художників: Васильєва — «Арешт запроданця», Сулименка — «Суд над зрадником», а також серія документальних фото показують, як закінчували своє підле існування ті, хто продався ворогам. На картині худ. Хомка зображено один з боїв кам'янець-подільських партизанів з націоналістами в районі села Стригани Славутського району. Це було 12 травня 1944 р. На стенді розміщено зброю, захоплену в бою партизанами. В спеціальній таблиці підведені підсумки боротьби кількох партизанських загонів з українсько-німецькими націоналістами.

ЗАЛ № 11

ДОПОМОГА ПАРТИЗАНІВ НАСТУПАЮЧІЙ РАДЯНСЬКІЙ АРМІЇ

Матеріали і документи одинадцятого залу свідчать про нові славні подвиги народних месників України. З осені 1943 р. і до моменту повного визволення України з-під ярма німецько-фашистських загарбників партизани подавали велику допомогу наступаючій Радянській Армії.

На осінь 1943 р. Червона Армія в своєму нестримному переможному наступі очистила від ворога майже всю Лівобережну Україну і вийшла на лінію Дніпра. Тут, на цьому природному водному рубежі противник вчинив запеклий опір, прагнучи затримати наші частини. У великій битві за Дніпро Радянська Армія показала неперевершені зразки військового мистецтва. Дніпро був успішно форсований, 6 листопада доблесні війська генерала армії Ватутіна визволили столицю Радянської України—Київ. У ряді рішучих боїв на Правобережжі України опір ворога був зламаний.

На початок літа 1944 р. майже вся Україна була визволена від німецьких окупантів. Ворог був відкинутий за межі нашої Батьківщини. Український народ з любов'ю і гордістю називає імена сталінських маршалів: Василевського, Конєва, Рокоссовського, Жукова, Толбухіна, Малиновського і багатьох інших талановитих виконавців геніальних стратегічних планів великого Сталіна. Славні сталінські полководці представлені в цьому залі скульптурними портретами. Образ загиблого генерала армії Ватутіна поданий у залі в єдиній скульптурній композиції з главою уряду України М. С. Хрущовим.

Істотну допомогу доблесній Радянській Армії в боротьбі проти німців за визволення України подали українські партизани. Про

масштаби цієї допомоги свідчать вміщені в експозиції 11-го залу тексти з доповіді тов. М. С. Хрущова на VI сесії Верховної Ради Української РСР 1 березня 1944 р., а також з доповіді на урочистому засіданні партійних, радянських і громадських організацій м. Києва 14 жовтня 1944 р., присвяченого Дню визволення Радянської України від німецьких загарбників.

«Величезну допомогу у боротьбі проти німців подали Червоній Армії українські радянські партизани. Вони громили тили і штаби ворога, руйнували його комунікації і зв'язок, нещадно знищували німецько-фашистських загарбників» (М. С. Хрущов).

У центрі залу — карта-схема допомоги партизанів Радянській Армії. Тут відмічено, в яких місцях партизани організовували переправи, а також населені пункти, захоплені партизанами у німців до підходу наших військових частин. На картині худ. Баясного зображено як партизани допомагають бійцям переправлятися через Дніпро. Унизу під картиною — портрети партизанів — героїв форсування Дніпра: командирів полків Чернігівського з'єднання «За Батьківщину» Героїв Радянського Союзу М. Симоненка і О. Шевирьова. У бойових операціях по організації переправ відзначилось також Чернігівське з'єднання ім. Михайла Коцюбинського під командуванням М. Таранушенка, Київське з'єднання ім. Сталіна під командуванням В. Ушакова, Київське з'єднання ім. Чапаєва під командуванням І. Приймака та О. Ломако.

З допомогою партизанів військові частини переправлялися на західний берег Дніпра, укріплялися там і створювали ряд плацдармів, з яких і почався дальший наступ, що привів до визволення всіх українських земель.

Партизанські загони України, зміцнілі і загартовані в боях з ворогом, натхненні успіхами Радянської Армії, сміливіше нападали на відступаючого противника, громили його тили, комунікації, обози, захоплювали сотні сіл, десятки міст і утримували їх до підходу армійських частин.

Партизанське з'єднання під командуванням Ковпака в листопаді 1943 р. робить сміливий наліт на залізничні станції Олевськ і Сновидовичі. В Олевську ковпаківці руйнують залізничне господарство, висаджують в повітря 5 ешелонів з паливом і військовим спорядженням, а потім беруть під контроль дільницю залізниці між Сновидовичами і Олевськом, не пропускаючи жодного ворожого поїзда. Якщо врахувати, що ця залізниця була єдиною комунікацією для відступаючої Коростенської групи німців, то можна собі уявити, яке велике значення мала ця смілива операція. Партизани держали під своїм контролем станцію Олевськ аж до підходу армійських частин. В таблиці, що є в залі, підведені підсумки олевської операції.

У листопаді 1943 р. Житомирське з'єднання Сабурова з боєм

В'їзд у визволений Овруч. (З'єднання О. М. Сабурова).

оволоділо залізничним вузлом і важливим стратегічним пунктом оборони німців — містом Овруч, встановило тут радянську владу, організувало випуск районної газети і тримало місто в своїх руках до підходу частин Радянської Армії.

Бій сабуровців за місто Овруч зображено на експонованій картині. Розміщені під картиною документальні фото показують, як партизани-сабуровці входять в Овруч, як встановлюють на будинку в центрі міста червоний прапор. На іншому фото зображено виступ О. М. Сабурова на мітингу. Тут же — Указ Президії Верховної Ради СРСР про нагородження партизанів-сабуровців. У втрині — перший номер районної газети «Зоря» за 20 листопада 1943 р., що вишла на третій день після визволення міста.

Кам'янець-подільські партизани трьох з'єднань під командуванням тт. Олексенка, Ф. Кота, А. Одухи в результаті триденних запеклих боїв 18 лютого 1944 р. оволоділи старовинним українським містом і важливим опорним пунктом оборони німців м. Із'яславлем. Партизани знищили і полонили понад тисячу гітлерівців, підбили кілька важких танків і самохідних гармат, а також захопили багато зброї й іншого військового майна. Підсумки боїв за це місто наведені в таблиці. Під нею — портрети т. Олексенка і командира Шелетівського загону із з'єднання Одухи Героя Радянського Союзу І. Музалєва, який найбільш відзначився в цій операції.

Великі за своїми масштабами бої провели в районі міста Ковель партизани Чернігівсько-Волинського з'єднання під командуванням О. Ф. Федорова та Житомирської партизанської дивізії ім. Щорса під командуванням С. Ф. Малікова. 27 лютого 1944 р. вони вже билась на вулицях Ковеля, але послана сюди противником танкова дивізія примусила їх відійти. І хоч місто не було взяте, та бойова операція дорого обійшлася противникові. Ворог втратив тут тільки убитими понад 2000 чол. Партизани захопили великі трофеї, а головне — відтягли на себе з фронту і скували значні сили противника. Бій фєдоровців за райцентр Несухойжа, що закінчився розгромом противника, показав відмінну влучку партизанів, вміння їх атакувати ворога.

На таблиці наведено підсумки боїв за Ковель. Під таблицею — фото, що зображує нараду командного складу двох з'єднань перед наступом на Ковель.

Крім великих бойових операцій по захопленню стратегічних пунктів, зимою і весною 1944 р. продовжуються рейди партизанських з'єднань по глибоких тилах противника. У залі зібрано матеріал про рейди кінного з'єднання генерал-майора Наумова і партизанської дивізії Вершигори.

З 20 січня до 20 березня 1944 р. з'єднання генерал-майора Наумова робить рейд з Людвіпольського району Ровенської області у

Художник Кохан.

Зустріч партизанів з Радянською Армією.

Дрогобицьку область. Рейд пройшов успішно. 20 березня 1944 р. в районі м. Броди наумовці з'єдналися з передовими частинами Радянської Армії.

Від січня до червня 1944 р. Сумське з'єднання, перейменоване на Першу Українську партизанську дивізію ім. двічі Героя Радянського Союзу Ковпака, робить тривалий рейд по території Західної України, Польщі і Західної Білорусії. За весь час партизани знищили 5160 солдатів і офіцерів противника, багато зброї, техніки, підприємств военного значення і захопили великі трофеї, що показано на таблиці. У залі — портрети командира дивізії Героя Радянського Союзу генерал-майора П. П. Вершигори і його славних бойових соратників — командирів полків Героїв Радянського Союзу Д. Бакрадзе і П. Брайка та розвідників, артилеристів і кавалеристів дивізії. У центрі залу цікавий експонат — похідна тачанка двічі Героя Радянського Союзу С. А. Ковпака, якою користувався і його спадкоємець по дивізії Герой Радянського Союзу П. П. Вершигора.

Хвилюючий момент зустрічі народних месників з армією-визволителькою вдало відображено на картині худ. Кохана «Зустріч партизанів з Червоною Армією».

Цей урочистий момент у з'єднанні ім. М. М. Попудренка ілюструється рядом виставлених тут документальних фото.

Після зустрічі з передовими частинами Радянської Армії партизанські загони і з'єднання проводять з ними спільні бойові операції по визволенню міст України від німецько-фашистських загарбників. Так, партизани Ровенських з'єднань В. А. Бегми, І. Ф. Федорова, М. В. Таратути разом з армійськими частинами 4 лютого 1944 р. визволили обласний центр — місто Рівне. Цей історичний факт ілюструється серією документальних фото і таблицею підсумків.

Прикладів бойової взаємодії партизанів з Радянською Армією було багато. Партизани допомагали військовим частинам розвідкою, масовими диверсіями в тилу ворога, організацією переправ, знищенням німецького командного складу і відступаючих підрозділів, псуванням зв'язку, знищенням штабів, складів і ін. Подавалася ця допомога і на всій території України і за її межами. Допомога була дуже ефективною, дійовою. Можна сміливо сказати, що перемога над ворогом була досягнута не тільки боротьбою регулярної армії, а й широким всенародним партизанським рухом.

ЗАЛ № 12

СПІЛЬНА БОРОТЬБА ПАРТИЗАНІВ УКРАЇНИ З ПАРТИЗАНАМИ БРАТНІХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ ПРОТИ НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКИХ ЗАГАРБНИКІВ

Партизани України, борючись проти німецько-фашистських загарбників, в той же час старалися розкласти війська німецьких васалів, які Гітлер з допомогою своїх лакеїв Антонеску, Хорти і інших посилав на радянський фронт.

Після поразок, що їх зазнала гітлерівська армія від Радянської Армії на фронті, і після ударів, завданих німцям радянськими партизанами в тилу, солдати і офіцери армій країн-сателітів почали перекопуватися в безперспективності боротьби проти Радянського Союзу. Це приводило до розкладу їхніх військ. Розклад виявлявся в саботуванні наказів німецького командування, у відмовленні виступати проти партизанів і, нарешті, в переході окремих бійців і цілих військових частин, особливо слов'янських формувань, — на бік партизанів. Про ці факти красномовно розповідають розміщені у вітринах документи.

Діяльність по розкладу ворожих військ була невід'ємною частиною партійно-політичної роботи партизанських загонів. Серед численних експонатів 12-го залу привертають до себе увагу листівки звернення партизанів до солдатів ворожої армії. Партизани розповідають в них про перемоги Радянської Армії на фронтах Вітчизняної війни, вказують на безперспективність дальшої боротьби проти Радянського Союзу. Листівки закликають солдатів противника перейти зі зброєю в руках на бік партизанів.

У залі — портрет колишньої учительки, славної розвідниці з'ед-

нання Ковпака Олександри Демидчик, яка пройшла в переповнене гітлерівцями місто і з листом Ковпака з'явилася до підполковника Гусара Йозефа — командира 102 словацького полку. В результаті її переговорів була укладена таємна угода про ненапад між партизанами і словацьким полком. Протокол цих переговорів виставлено у вітрині.

На картині худ. Форостецького зображено перехід двох танкових екіпажів зі складу словацького гарнізону с. Буйновичі на бік партизанського з'єднання генерал-майора Сабурова. Це було у травні 1943 року. На ряді фото показані групи словаків, угорців, румун, що перейшли в загони Малікова, Наумова, Мельника і одеського загону ім. Сталіна. Усі вони, разом з партизанами України, ставали на боротьбу проти гітлерівців.

Словацький загін із з'єднання Сабурова особливо відзначився в бою за м. Овруч. Смертю хоробрих загинув тоді командир загону словацький капітан Ян Репкін-Налепко (фото), якого радянський уряд удостоїв посмертно звання Героя Радянського Союзу.

Багато польських і словацьких партизанів були нагороджені медалями «Партизанові Вітчизняної війни» за спільну з українськими партизанами боротьбу проти німців. В ряді випадків українським партизанам удавалось домогтися єдності дій з слов'янськими військовими частинами, що входили до складу німецької армії.

Після визволення своєї землі від фашистів Радянська Армія подала руку допомоги братнім слов'янським народам.

«Завершивши визволення рідної землі від гітлерівської погані, — писав у своєму наказі від 7 листопада 1944 року товариш Сталін, — Червона Армія допомагає тепер народам Польщі, Югославії, Чехословаччини розірвати кайдани фашистського рабства і відновити їх свободу та незалежність».

Про те, як Радянська Армія виконала свою історичну місію, свідчать тисячі медалей: «За визволення Белграда», «За визволення Варшави», «За визволення Праги», якими Радянський уряд нагороджував кращих воїнів. (У залі виставлені зразки цих медалей).

Вдячні народи братніх слов'янських країн визнали величезні заслуги Радянської Армії. Деяким з наших воїнів присвоєно звання Народних Героїв Югославії (фото), деякі з них нагороджені вищими орденами Польської республіки (фото).

У визволенні слов'янських народів від фашистського гніту брали участь і партизани України. На території Закарпатської України, найбільше відзначились в боях: з'єднання Василя Русина, нині депутата Верховної Ради СРСР (фото), з'єднання Героя Радянського Союзу О. Тканка (фото), загін І. Прищепи (фото). У вітрині — документи (фото, листівки, що висвітлюють діяльність цих з'єднань. В експонатах цього розділу відображена діяльність загонів, що опе-

ували на території Польщі і складалися, головним чином, з місцевого населення: у районі Любліна, з'єднання Сатановського в районі Холма, загон Манджовідзе і загон Куницького в районі Білгора. Серед документів, вміщених у залі, — подяка від британської військової місії загонів М. Куницького за врятування чотирьох британських льотчиків, що зробили вимушену посадку на окупованій території Польщі.

Найширше розгорнулася діяльність партизанів на території Чехословаччини. У залі виставлені матеріали і документи про бойові діла найбільших партизанських загонів в цій країні: бригади ім. Сталіна під командуванням т. О. Єгорова, бригади ім. Штефаника під командуванням т. П. Величка, з'єднання ім. Сталіна під командуванням підполковника М. Шукаєва. Перші дві бригади виросли з невеликих груп українських партизанів за рахунок припливу місцевого населення і словацьких солдатів та офіцерів, що переходили до партизанів з своїм озброєнням. Так, за два тижні група Величка виросла з 11 до 150 чол. Згодом у ній нараховувалось понад 800 чол. Початок діяльності цих партизанських формувань — липень — серпень 1944 р.

При підтримці партизанів України у серпні 1944 р. у Середній Словаччині почалось народне антифашистське повстання, яке охопило ряд міст і населених пунктів на території в 5600 кв. км. Центром повстання було місто Банська Бистриця. Повстання очолив чехословацький штаб партизанського руху, до якого входили члени ЦК комуністичної партії Чехословаччини: Сланський, Шмідке, Шверма, а також представники радянських партизанів — П. Величко і О. Єгоров.

Успіхи повстанців примусили фашистський уряд Тіссо надіслати проти них 2-у словацьку піхотну дивізію, але солдати цієї дивізії приєдналися до партизанів. Тоді німці ввели в Словаччину свої війська і розпочали бої з повсталими. Переважаючим силам гітлерівців удалося придушити повстання. Партизани не здались. Вони відступили в гори й посилили диверсійну діяльність, що тривала до приходу Радянської Армії. Експоновані в залі документи свідчать про те, що завдяки діяльності партизанів багато словацьких населених пунктів було врятовано від розграбування фашистами, а жителі їх — від вивезення в Німеччину.

У залі на спеціальній таблиці — назви українських партизанських загонів і з'єднань, які найбільш відзначилися в боях за визволення Чехословаччини. Всього їх там діяло понад 50. За три місяці партизани знищили в Середній Словаччині понад 10 тисяч солдатів і офіцерів противника, взяли в полон 2 генералів висадили в повітря 42 ешелони, знищили і захопили величезну кількість озброєння. У вітрині — окремі документи про діяльність партизанів у Че-

хословащині, а також цікаві трофеї — кортик і ордени полоненого партизанами фашистського військового міністра Словаччини генерала Чатлаша і ордени німецького ставленика, колишнього прем'єр-міністра Словаччини Тіссо. Ці трофеї були захоплені партизанами з'єднання Героя Радянського Союзу Д. Резуто.

Народ Чехословащини всіляко підтримував українських партизанів, оточував їх своєю любов'ю. У залі експоновані численні подарунки партизанам від чехословацького народу — зворушливі знаки любові і дружби. Серед них привертають до себе увагу прапори. На одному зображенні державні герби Чехословащини і Радянського Союзу, а під ними фігура чеського національного героя XV століття Яна Жижки. Тут же — дружні висловлювання чеського народу про партизанів, подячні грамоти, грамоти про обрання українських партизанів почесними громадянами чехословацьких міст тощо. Одна з організацій чехословацької компартії подарувала з'єднанню Д. Резуто бронзовий барельєф В. І. Леніна. Над зображенням Володимира Ілліча висічено чеською мовою: «Хто не працює, той не їсть». Цей барельєф разом з двома подарованими трикутними прапорами експонується на спеціальному стенді.

На ряді фото відображено моменти нагородження українських партизанів орденами Чехословацької республіки.

У вітрині виставлений цікавий лист словацького священика, що описує похорон в Словаччині українського партизана. Йому віддано пошану як національному герою. «Хай буде йому легкою наша братня словацька земля», — пише священик.

В окремій вітрині зібрані вінки, що їх клав чехословацький народ на могилу командира партизанського з'єднання І. Д. Діброви, який загинув смертю хоробрих.

В експонованому на виставці листі голові уряду України М. С. Хрущову населення м. Ліптова зворушливими словами дякує українському народові за допомогу у визволенні міста з-під ярма німецьких фашистів.

У спільній боротьбі росла й міцніла освячена спільно пролиною кров'ю дружба слов'янських народів, яка привела до остаточної перемоги над найлютішим ворогом усього людства — фашистською Німеччиною.

ЗАЛ № 13

ДИВЕРСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НА КОМУНІКАЦІЯХ ПРОТИВНИКА

Основним і найбільш ефективним видом бойової діяльності партизанів України були диверсії на ворожих комунікаціях. Висадження в повітря залізничних колій, мостів на шосейних і ґрунтових шляхах, підприємств і військових складів приводили до значної деморалізації частин німецької армії. Планове постачання німецьких фронтових частин було порушене, підкріплення на фронт не підвозились. Це також сковувало значні сили, що їх противник змушений був тримати для охорони своїх комунікацій.

Під керівництвом ЦК КП(б)У Український штаб партизанського руху готував кадри підривників і перекидав їх у тил противника. Для навчання майбутніх партизанів мінно-вибуховій справі були створені диверсійні школи в м.м. Харкові, Ворошиловграді, а потім у Воронежі, Саратові і інших містах. Ці школи функціонували до 1945 р. і підготували багато інструкторів-підривників. Сотні тих, що закінчили ці школи, було переправлено літаками в тил ворога. Тільки за 1943 рік 140 з цих інструкторів навчили мінно-вибуховій справі до 4000 партизанів.

Найбільшого розмаху диверсійна діяльність партизанів України досягла літом 1943 р. Це був період рішучого штурму ворожих комунікацій, коли число пущених під укіс ворожих ешелонів досягало 25 одиниць на добу.

Для проведення все зростаючої кількості диверсійних актів було потрібно багато вибухової речовини. Партизани докладали великих зусиль, щоб відшукувати її на місці, в тилу ворога. Для цього робилися нальоти на ворожі склади. Використовувались також захоплені

у противника авіабомби і снаряди великого калібру. Рискуючи життям, герої-підривники видобували або витоплювали з них вибухову речовину. Найчастіше витоплювали тол при допомозі так званої «чортової кухні» (назва, поширена серед партизанів).

У загоні Героя Радянського Союзу М. І. Петрова «чортовою кухнею» було видобуто до 5 тонн вибухової речовини. На фото зображено видобування толу цим способом.

Друге фото показує звалище снарядів після «обробки». Вибухова речовина з них використана проти німців.

З кінця 1942 р. партизанські загони почали одержувати вибухову речовину з «Великої землі». У 1943 р. було доставлено в тил ворога партизанам 72,5 тонн толу. З таблиці видно, що найбільша кількість була перевезена: в травні—12,1 тонни, червні—13,9 тонни, у вересні — 15,4 тонни. Перші два місяці передували Орловсько-Курській битві, а вересень 1943 р. — це період переможного наступу Радянської Армії на Україні, період підготовки форсування Дніпра. Такий збіг не випадковий: він свідчить про вмілу координацію ударів Радянської Армії і партизанів, здійснювану ставкою Верховного Головнокомандування.

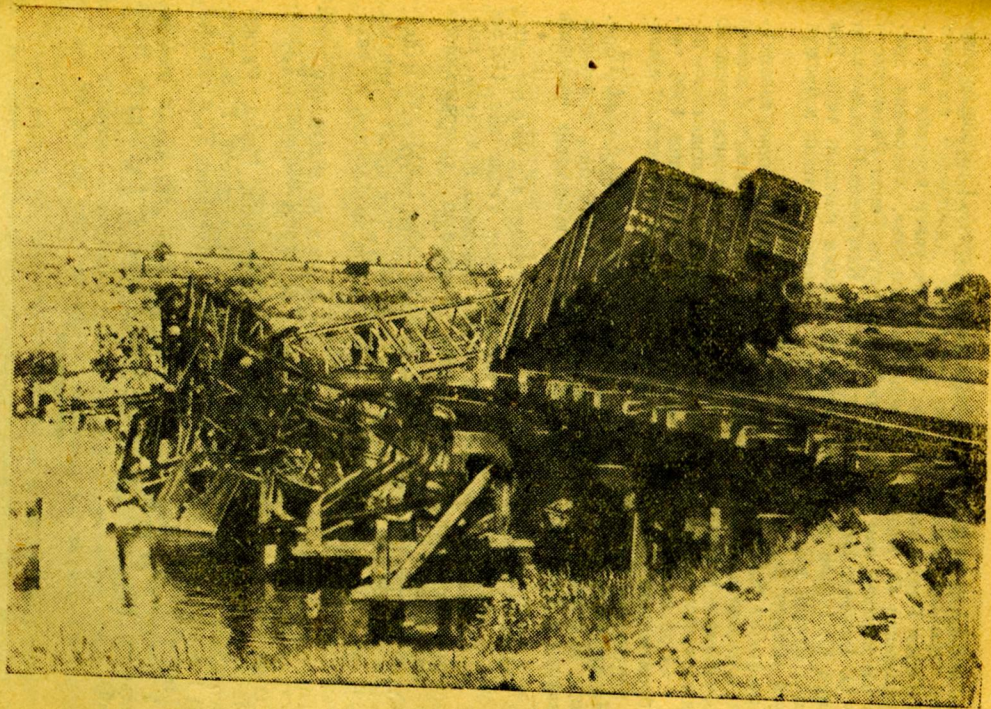
Ряд експонатів залу розповідає про те, скільки підривників і вибухових матеріалів відправив партизанам Український штаб партизанського руху. На одному з фото—група найкращих підривників окремого комсомольсько-молодіжного загону ім. Кармалюка на чолі з командиром — колишнім учителем Героєм Радянського Союзу Василем Яремчуком. Цей загін має найвищі показники по диверсійній діяльності. На кожного бійця припадає в середньому по одному висадженому в повітря ешелону противника.

«Німці боялись помсти українського народу, боялися радянських партизанів.

Окупанти побудували на всьому протязі залізничних і шосейних шляхів, на своїх головних комунікаціях укріплення, тримали тут великі гарнізони, які несли охоронну службу. Але це їх не врятувало. Народні месники брали з боєм ці укріплення, проривалися на шляхи і пускали під укіс ешелони. Самі гітлерівці змушені були визнати грізну силу ударів, що їх завдавали українські радянські «партизани» (М. Хрущов).

Ці слова тов. Хрущова, написані великими літерами у центрі однієї з стін залу, ілюструються документальними фото.

На фото показано, як німецькі власті захищали свої комунікації від партизанів. Тут і вишка з амбразурами для спостереження і обстрілу, і поспіль вирубаний по обох боках від залізничного полотна ліс, і подвійні та потрійні дерев'яні паркани, і численні ряди колоючого дроту навколо залізничних станцій, і система дотів, дзотів, бліндажів вздовж полотна та перед мостами, і т. д.

Результат вдалої диверсії.

На третій і четвертій стіні в серії фотопортретів і групових фото показані герої-підрильники. Багато хто з них удостоєний високого звання Героя Радянського Союзу. Привертає увагу картина партизана-художника О. Артамонова «Остання граната». Художник присвятив цю картину пам'яті свого бойового друга Героя Радянського Союзу О. Іванова. Безстрашний підрильник Кам'янець-Подільського з'єднання О. Іванов три роки нещадно громив німецькі тили. Він особисто пустив під укіс 32 ворожих ешелони. Картина зображує останній момент перед героїчною смертю О. Іванова.

Про успіхи бойової діяльності підрильників красномовно говорять цифри, наведені в таблиці. Пущено під укіс 4958 ешелонів з живою силою, бойовою технікою і військовим майном противника; знищено 615 залізничних мостів; зруйновано 340 кілометрів залізничного полотна і 44 залізничних станції, знищено 13.535 автомашин, 1566 танків і бронемашин. Такі далеко неповні показники диверсійної діяльності партизанів України.

На другій таблиці показано затримку руху на залізницях противника, викликану всіма видами диверсій. Найчастіше причиною цих затримок були масові диверсії по підриву військових ешелонів ворога.

В дальшій таблиці наведено кількість пущених під укіс ворожих ешелонів у десятих найбільших партизанських з'єднаннях. Перше місце по кількості пущених під укіс ешелонів належить прославленому Чернігівсько-Волинському з'єднанню генерал-майора О. Ф. Федорова.

Серед натурних експонатів — різні види мінно-вибухового майна, використовуваного партизанами в тилу ворога. Тут поряд з мінами, привезеними літаками з «Великої землі», тобто зробленими на заводах, лежать міни, виготовлені партизанами.

Привертають до себе увагу картини «Напад на залізничну станцію» (художник проф. Розвадовський) і «Розгром залізничної станції» (художник Є. Яблонська).

Далі — скульптури ряду видатних підрильників, Героїв Радянського Союзу (В. Яремчука, Ф. Кравченка, М. Петрова, Г. Балицького) і портрети (А. Одухи, А. Грабчака, І. Музалева, Г. Артазеева, В. Павлова).

У центрі залу — дві тематичні скульптури: «Народний месник» (скульптор Білостоцький) і «Підрильник танків» (скульптор Вронський).

ЗАЛ № 14

ПАРТИЗАНСЬКИЙ РУХ У БРАТНІХ РАДЯНСЬКИХ РЕСПУБЛІКАХ

Чотирнадцятий зал присвячено партизанському рухові в братніх радянських республіках. Очолені великим російським народом, піднялися проти гнобителів радянські люди на всій тимчасово окупованій ворогом території СРСР.

Керівництво партизанським рухом на цій території здійснювалося Верховним Головнокомандуючим товаришем Сталіним (портрет), Головнокомандуючим партизанським рухом тов. Ворошиловим (портрет) і Центральним штабом партизанського руху на чолі з тов. Пономаренком, тоді першим секретарем ЦК КП(б) Білорусії (портрет).

Однією з перших прийняла на себе удар фашистських полчищ Білоруська РСР. На захист своєї Батьківщини тут піднялася грізна трьохсоттисячна армія народних месників. Так само, як і на Україні, у партизани йшли цілими сім'ями. На фото показана партизанська сім'я: батько Н. Ридлевський з двома дочками. Ішли в партизани і жінки. У лавах білоруських партизанів було 50 тисяч славних дочок білоруського народу. Серед них багато було таких, як А. Лагуткіна (фото), яка одна знищила 350 німецьких солдатів і офіцерів і пустила під укіс 6 ворожих ешелонів. Ішли в партизани старики, такі як В. Талаш (фото) — партизан 1918 р. У 1941 р. він знову, незважаючи на свої 98 років, став зі зброєю в руках на захист Радянської Вітчизни.

Всенародна боротьба в Білорусії привела до чудових результатів. На карті показано відвойовані у ворога по всіх білоруських областях «партизанські зони». У цих районах повністю була віднов-

лена радянська влада, туди окупанти, за образним висловом, товариша Калініна, «не сміли й носа поткнути». Ці результати видно на таблиці підсумків, що знаходиться в залі. За три з половиною роки народні месники Білорусії вивели з строю близько 450 тисяч німецьких солдатів і офіцерів і знищили понад 8 тисяч ешелонів та велику кількість іншої ворожої техніки. Радянський уряд високо оцінив віддану боротьбу, нагородивши близько 100 тисяч білоруських партизанів орденами й медалями Радянського Союзу і присвоївши 57 найкращим з них тт. Т. Бумажкову, Ф. Павловському, В. Козлову, М. Зебницькому і іншим — почесне звання Героя Радянського Союзу (серія фото).

У боротьбі проти спільного ворога партизани двох братніх республік — України і Білорусії — постійно взаємодіяли. Про це свідчить експонований на виставці лист тов. Ковпака начальникові штабу партизанських загонів у Гомельській області з проською надіслати необхідні розвідувальні дані. Тут же фото — зустріч командира українського партизанського з'єднання О. Ф. Федорова з делегацією білоруських партизанів, що прибула для встановлення бойових зв'язків.

Картина худ. Розмуса і серія фото присвячені боротьбі карельських і молдавських партизанів. У лісах і болотах Карелії, так само як у садах і виноградниках Молдавії, вогнем і лютою ненавистю зустріли непроханих фашистських гостей радянські патріоти. 5 тисяч німецьких вояків знищило саме тільки молдавське партизанське з'єднання під командуванням генерал-майора В. Андреева (скульптура) і комісара Г. Рудя (фото). 11 тисяч окупантів залишились у лісах і болотах Карелії, загинувши у боях з народними месниками Півночі.

Великий російський народ своєю героїчною і самовідданою боротьбою проти німецько-фашистських загарбників показував приклад усім народам Радянського Союзу. Почесне місце серед російських партизанів зайняли ленінградці. 29 місяців Ленінград був у блокаді, але не пропустив на свої вулиці жодного фашиста. Це було місто-фронт (ілюстрації), де кожен житель працював і боровся. Діти й старики стояли на сторожі, охороняючи місто від фашистських стервятників. Ленінград зазнавав майже безперервного артилерійського обстрілу і бомбардувань. Іноді обстріл тривав цілу добу. Ленінградці голодували. Хлібна пайка досягала 125 грамів хліба на добу (діаграма). Тисячі людей, ледве тримаючись на ногах від знесилення, продовжували свою роботу на військових заводах, в госпіталях, школах і вузах. У Ленінграді не було світла, не було води (ілюстрація), не працювала каналізація. Сотні людей гинули від голоду. У ці тяжкі дні яскраво виявилась чудова риса радянських людей — взаємодопомога. Молодь, сама знесилена, створювала так звані «побутові загони», біжці яких ходили по квартирах, виявляли

Партизанська сім'я. Батько і дві дочки Ридлевські.

ослаблених і хворих громадян, доглядали за ними, допомагали старим і немичним.

На ряді літографій показані окремі сторони життя обложеного Ленінграда, зафіксовані ленінградським художником лауреатом Ста-лінської премії тов. Пахомовим.

Організатором і душею оборони Ленінграда був секретар ЦК ВКП(б) і Ленінградського обкому партії, член Військової Ради Ленінградського фронту А. О. Жданов (портрет). Його першим помічником, що безпосередньо керував перебудовою ленінградської промисловості на воєнний лад, був секретар обкому і міськкому партії, нині секретар ЦК ВКП(б) О. О. Кузнецов (портрет).

У січні 1942 р. було відкрито сполучення блокованого Ленінграда з «Великою землею» по льоду Ладозького озера (серія фото). У люті сорокаградусні морози водії по цілій добі не сходили з машин, щоб доставити Ленінграду продовольство і зброю. Їх не спиняли зграї фашистських літаків, що скидали бомби на тонкий лід. «Дорогою життя» прозвали ленінградці цю льодову магістраль. По ній щодоби в обложене місто доставлялося 7—8 тисяч тонн потрібних вантажів.

У січні 1943 р. була прорвана блокада Ленінграда. Війська Ленінградського і Волховського фронтів з'єдналися. Завершилась героїчна епопея оборони міста Леніна. За видатні заслуги перед Батьківщиною трудящих Ленінграда, за їх мужність і героїзм, дисципліну і стійкість, виявлені у боротьбі проти німецьких загарбників, Указом Президії Верховної Ради СРСР від 26 січня 1945 р. Ленінград був нагороджений орденом Леніна. Біля копії грамоти Президії Верховної Ради СРСР про нагородження Ленінграда є фотокопія почесної грамоти, що її від імені свого народу вручив місту-герою колишній президент США Франклін Делано Рузвельт.

Велику роль в обороні свого міста відіграли ленінградські партизани. «Любов до Батьківщини сильніша смерті», — такий був лозунг ленінградських комсомольців. На ряді портретів і фото представлена ця мужня молодь, Герої Радянського Союзу: Тося Петрова, яка, потрапивши в оточення, застрелила кількох німців, а останньою кулею вбила себе; комбриг Олександр Герман — людина виняткової мужності, талановитий командир, який героїчно загинув в одному з боїв; кулеметник Михайло Харченко, який сам затримав наступ 450 німців, і багато інших.

У цьому залі на щиті-альбомі зібрані фото і документи, які ілюструють різноманітну діяльність ленінградських партизанів: диверсії, бої, організація обозу з продовольством для голодуючого Ленінграда, партизанська партійна конференція, збір коштів на побудову танкової колонії, визволення ряду міст і населених пунктів (м. Холма, районного центру і станції Плюсса, станції Передольська, станції

Уторгош і ін.), визволення тисяч лєнінградців, яких вєзли в нїмєцькє рабство, захист від нїмців сїльськєго населєння областї, якє ховалося в «партизанськєму краї».

Не відставали від лєнінградців і жителї інших областєй Російськєй Федератїї. На серїї фото — епізоди боротьби москєвських, орловських, курських, смоленських, калїнінських, кубанських і кримських партизанів. Тут же портрети героїв Кубанї — братів Євгенія і Геннадія Ігнатових — активних учасників партизанськєй вїйни, смїливих диверсантів. Обидва вони загинули під уламками поїзда під час диверсії, в якій брав участь і їхній батько — командир партизанськєго загону (фотопортрет). У результаті цїєї диверсії було знищено: паровоз, 25 вагонів, 2 бронєвики, 2 вантажні п'ятитонки і понад 500 солдатів та офіцерів противника. Матеріали, виставлені у вітрині, характеризують братів Ігнатових як смїливих і мужніх партизанів, доблесних захисників Батьківщини.

В залі — фото одного з партизанів Смоленщини — Героя Радянськєго Союзу Володимира Куриленка. Його батько, народний учитель Тимофій Куриленко пішов у партизани разом з синами — 18-річним Володимиром і 15-річним Геннадієм. Скоро Володимир організував власний загін з місцевої молоді. Він виявив себе безстрашним і вмілим командиром. Загін після загибелі юнака прийняв його ім'я.

Серія фото, розташована в залі, характеризує діяльність калїнінських партизанів — у поході, в таборі, на диверсії. Центральне місце займає портрет Героя Радянськєго Союзу Лізи Чайкіної — «Чайки», як любовно називали її жителї Пенєвськєго району Калїнінськєй областї, де вона завідувала хатою-читальнею, а згодом працювала секретарем райкому комсомолу. «Передвісницею» стало звати її місцевє населєння у період окупації за те, що дівчина безстрашно ходила з села в село, несучи народові слова правди, вселяючи в людей віру в перемогу, закликаючи їх до боротьби. 14 сїд обійшла партизанка Ліза перш, ніж нїмці схопили її і прилюдно розстріляли. Її подвиг, її недовгє, але яскравє життя описані в документах, розміщєних на стїні і у вітрині.

16-річний партизан — розвідник Шура Чекалін ішов на страту з високо піднятою головою. Нїмці дали йому дощечку й веліли написати: «Такий кінець чекає всіх партизанів». Він написав: «Зітремо з лиця землі фашистську гадину!» і кинув дощечку в народ. Умираючи, цей смїливий юнак співав «Інтернаціонал». У вітрині і на стїні — фото і документи, які розповідають про незабутні подвиги героя.

Документи і матеріали, зібрані в окремій вітрині залу, присвячені юній героїні, що віддала життя за Батьківщину, — Зої Космодем'янськїй.

Комсомолка, Герой Радянського Союзу Зоя Космодем'янська оспівана у піснях, віршах, поемах. Її пам'яті присвячені п'єси, кінофільм, картини, скульптури. Героїчний образ безстрашної дівчини став справжнім символом радянського патріотизму.

Значний інтерес являє фотокопія картини «Зоя Космодем'янська на допиті». Картину цю надіслала з Шанхая в Москву французька художниця Таїс Жаспар.

Мати Зої, учителька Любов Тимофіївна Космодем'янська (фото) одержує багато листів з усіх кінців Радянського Союзу. Партизани, воїни Радянської Армії, трудящі пишуть їй про своє захоплення подвигом її дочки, про своє бажання бути такими ж, як Зоя (документи у вітрині).

Відвідувач бачить також знайдені в Німеччині фото, які зображують окремі моменти страти Зої Космодем'янської.

Єдиний брат Зої — Олександр Космодем'янський (фото), який дав клятву відомстити за сестру, загинув під час штурму Кенігсберга. Йому теж присвоєно звання Героя Радянського Союзу. В центрі залу в двох вітринах — особисті речі і документи Зої Космодем'янської, а також групові фото цієї чудової сім'ї радянських патріотів.

Матеріали залу відображають спільну боротьбу партизанів різних національностей на території всіх тимчасово окупованих районів СРСР.

ЗАЛ № 15

ПОБУТ, МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

У п'ятнадцятому залі зібрані матеріали, що характеризують побутові умови партизанів. Особливо важкими і суворими були ці умови під час рейдів, коли партизани просувалися на тисячі кілометрів у глибину ворожого тилу, або коли їм доводилось майже безупинно маневрувати під натиском переважаючих сил противника. Тоді найкращою для них вигодою було вогнище в лісі. Навколо вогнища вони і грілися (фото), і готували їжу, і спали. Одне фото зображує партизанів Сумського з'єднання, які сплять на снігу при 30-градусному морозі після дводобового переходу. Але не завжди можна було й вогнище розвести. Тоді партизанам доводилось особливо скрутно. На двох фото, знятих під час Карпатського рейду Сумського партизанського з'єднання, показано, як втомлені люди засипали буквально на ходу.

Зате коли партизанам випадало довго перебувати в більш чи менш «стаціонарних» умовах, вони старалися влаштуватися якнайзручніше, щоб краще відпочити, набрати сил для нових боїв. Тоді партизани створювали в лісі цілі містечка, які складалися, залежно від пори року, з різного типу жител. В залі є макети партизанських жител — землянки, намети, шатра. Зимою, коли умови життя в лісі були дуже погані, загони розташовувалися переважно в населених пунктах.

Дуже важливим було також питання постачання харчуванням і обмундируванням. В експозиції подані чотири основних джерела цього постачання. Найважливішим з них були трофеї. На картині худ. Піаніда зображено момент захоплення під час бою ворожого обозу. Не завжди, однак, постачання за рахунок ворога зв'язане було з

бойовими операціями. Часто траплялося, що партизани забирали з німецьких баз без єдиного пострілу сотні голів худоби (фото). Партизани дуже акуратно і по-хазяйському збирали врожаї з полів німецьких господарств, створюючи собі запаси на зиму (малюнок худ. Маркіна). У вітрині виставлені зразки трофейного обмундирування.

Друге джерело постачання — допомога місцевого населення. Відчувалася вона протягом усієї партизанської війни. Особливо значна була ця допомога на перших етапах війни, коли партизанські загони були ще порівняно слабкі і малочисельні і не могли вступати в бої з великими гарнізонами противника. У залі ця допомога ілюструється рядом документів і фото.

Значну роль у партизанському постачанні безумовно відіграв і зв'язок з «Великою землею».

Нарешті, важливим джерелом постачання було і власне господарство партизанів. У кожному з'єднанні створювалось власне стадо, іноді по кілька сот голів. Господарники загону могли створювати м'ясні запаси, які разом з сухарями, борошном і іншими продуктами зберігалися в багатьох розкиданих по лісах і добре замаскованих складах-ямах. Крім того, шкури з зарізаної худоби були прекрасною сировиною для партизанських господарських майстерень. З цих шкур майстри виробляли взуття, пояси, шапки тощо (зразки цих виробів демонструються у вітрині).

Однак, нерідко бувало, що партизани, маючи багато м'яса, не мали хліба. Місяцями вони не бачили овочів. Особливо ж відчутною була відсутність солі. Одноманітний харч, нестача вітамінів і солі призводили до захворювань цингою і іншими авітамінозами.

Як правило, бракувало одержі і взуття, особливо зимою. Нерідко було, що вартовий, передаючи пост, разом з об'єктом охорони здавав зміні і власні валянки, кожух, рукавиці.

Але ніякі труднощі не могли залякати радянських людей. Вони свідомо йшли на всі злигодні й нестатки, вступаючи у партизанські загони і виконуючи свою велику і благородну справу. Наведені в експозиції витяги з звітів партизанських з'єднань показують, що народні месники уміли переборювати труднощі.

У перервах між боями партизани культурно і весело відпочивали. Картина художників Отроценка і Яблонської «Партизанський загін на відпочинку», скульптура Ульянова «Партизанський танець» і серія фото показують усю різноманітність видів культурно-освітньої роботи. Патефон, баян, скрипка, мандоліна, танець і співи були постійними супутниками народних месників. Велике місце займали також оповідання про бачене і прочитане, читання газет і книг. Завжди організовувались лекції і доповіді на воєнні, політичні, по-

На відпочинку.

бутові і медичні теми. На великих зупинках влаштовувались вечори художньої самодіяльності.

Серед експонатів залу є об'яви про вечори художньої самодіяльності в партизанському з'єднанні генерал-майора М. І. Наумова. Такими вечорами відзначалися дні радянських свят. На ці вечори запрошувалось і місцеве населення. І коли в глибокому тилу противника, в якому-небудь селі, оточеному з усіх боків фашистами, урочисто відзначалося радянське свято парадом, мітингом, концертом, — це справляло глибоке враження на населення, зміцнювало в ньому віру в силу радянської влади, в неминучість перемоги.

Велике і почесне місце у партизанських загонах належало медичним працівникам. Без цих людей, що безстрашно віддавали свої сили і знання спільній справі, у партизанських загонах неминуче лютували б цинга, епідемії. Але спочатку у партизанських загонах не було вдосталь медичних працівників. З таблиці видно, наприклад, що на кінець 1941 р. у партизанів України був тільки один лікар — Надія Казимірівна Маєвська (фотопортрет), організатор санітарної частини в з'єднанні Ковпака. Поступово, однак, медичні кадри зростали. До партизанів тікали лікарі, що виривалися з німецького полону, до них ішли медичні працівники з населених пунктів, де побували народні месники. Крім того, самі загони готували середні медичні кадри. Було підготовлено 190 медичних сестер, 63 санінструктори і 132 санітари (таблиця). Нарешті, після встановлення зв'язку з «Великою землею», медичних працівників став надсилати і Український штаб партизанського руху.

У кожному взводі, як правило, був санінструктор, у роті — медична сестра, у загоні — лікар або фельдшер, при штабі з'єднання — санітарна частина або похідний госпіталь (серед експонатів — схема медичного обслуговування з'єднання).

Умови роботи медичного персоналу були надзвичайно складні. Партизанському лікареві доводилось проводити на місці все лікування — від тимчасового перев'язування до складної операції. Нерідко таку операцію робили в бойовій обстановці (картина худ. Балясного). Не раз було, що лікар відкладав набір скальпель і брався за зброю. Тому партизанські медичні працівники, як правило, поєднували свої професійні обов'язки з якою-небудь бойовою спеціальністю (серія портретів медпрацівників — бійців, розвідників, кулеметників).

Часто лікарям не вистачало необхідних медикаментів і хірургічних інструментів. Тоді виручали властиві нашим людям винахідливість і кмітливість. У вітринах зібрані цікаві заміниники хірургічних інструментів: пилка-ножівка замість хірургічної пили, «протез» шелепів, зроблений з дроту і катетра, мох замість вати, протикростяна мазь з толу, саморобний прилад для переливання крові, що застосовувався лікарем Т. Гнідашем (Чернігівсько-Волинське з'єднання) тощо.

Ідуть на бойове завдання. Групу партизанів супроводжує медична сестра.

Надзвичайно трудно було харчувати і транспортувати поранених. Але й тут партизанські медпрацівники виявляли самовідданість і справжній героїзм. Часто вони виходжували десятки кілометрів, щоб знайти необхідні для хворого дієтичні продукти, переносили тяжко поранених на своїх плечах іноді за 60 кілометрів. Ця самовіддана і благородна робота давала свої результати. З наведеної таблиці видно, який високий був процент повернення поранених партизанів у строй (75,2 проц. усіх поранених було виліковано на місці і 22,8 проц. евакуйовано. Всього — 98 проц.). В ряді фото у цьому залі відображені окремі моменти роботи партизанських медпрацівників.

Уряд по заслугах оцінив роботу партизанських медпрацівників України. Майже всі вони нагороджені орденами і медалями. Чотири партизанських лікарі — тт. Т. Гнідаш, О. Федоров, М. Тарасов, М. Міхно (фотопортрети) дістали почесне звання заслужених лікарів республіки, а професорові П. Буйко (скульптура) посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу.

Матеріали залу показують тяжкі й суворі умови, в яких доводилось жити і боротися українським партизанам. Але ніщо не могло перешкодити їм здобути ті чудові результати, яким присвячена експозиція дальшого залу.

ЗАЛ № 16

ПІДСУМКИ БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАРТИЗАНІВ

«Українські радянські партизани вписали багато славних героїчних сторінок в літопис Великої Вітчизняної війни» (М. Хрущов). Експозиція шістнадцятого залу розкриває ці славні сторінки, підводить підсумки боротьби і перемог українського народу за час Вітчизняної війни.

На тимчасово окупованій території України діяло 2 145 партизанських груп, загонів і з'єднань, в яких було об'єднано близько 200 тисяч партизанів і партизанок. Ця цифра сама собою досить переконлива. Але вона дає змогу уявити чисельність лише тієї частини українського народу, яка зі зброєю в руках боролася проти німецько-фашистських загарбників. Коли ж до цього додати людей, які іншими способами допомагали партизанам, то перед нами постає картина масової, всенародної боротьби. Недарма німці називали партизанський рух другим фронтом.

Народні месники наводили страх на окупантів. В міру зростання боротьби надзвичайно падав хвалений «моральний дух» німецької армії. У перші місяці окупації німці, сп'янілі від тимчасових успіхів на фронтах, не надавали серйозного значення боротьбі з партизанами. Вони надіялися виловити їх з допомогою зрадників. Але вже в 1943 р. гітлерівці були змушені визнати велику силу і небезпеку ударів, що їх завдавали партизани німецькій армії.

Таблиця показує кількісний склад найбільших партизанських з'єднань України. Ряд фото відображає масовий характер партизанського руху, а також велику насиченість бойових загонів сучасними

вогневими засобами. У залі наведено Указ Президії Верховної Ради СРСР, в якому відзначені славні імена організаторів партизанського руху на Україні. 5 чоловік із них нагороджено орденами Суворова першого ступеня. Це — тт. Хрущов, Коротченко, Строкач, Ковпак, Федоров. Указ вміщено в центрі експозиції. По обидва його боки — щити з словами В. І. Леніна і Й. В. Сталіна про роль партії в організації збройної боротьби народу. Великий Ленін учив, що комуністична партія повинна очолити збройну боротьбу народу. І наша партія виконала цей заповіт. У доповіді про 26-ті роковини Великої Жовтневої соціалістичної революції товариш Сталін говорив:

«В дні Вітчизняної війни партія стала перед нами, як натхненник і організатор всенародної боротьби проти фашистських загарбників. Організаторська робота партії з'єднала воедино і спрямувала до спільної мети всі зусилля радянських людей, підпорядкувавши всі наші сили і засоби справі розгрому ворога. За час війни партія ще більше зріднилася з народом, ще тісніше зв'язалася з широкими масами трудящих».

Саме в дусі ленінсько-сталінських вказівок проводила свою роботу Комуністична партія (більшовиків) України. Її кращі сини — в числі нагороджених за організацію партизанського руху на Україні.

У залі — портрети видатних керівників партизанських з'єднань і загонів, командирів і комісарів. Тут же подані підсумки боротьби партизанів України: 4.958 пушених під укiс ворожих ешелонів, 2.206 висаджених у повітря залізничних і шосейних мостів, 13.535 знищених автомашин, 1.566 підірваних танків і бронемашин, 719 гармат і 211 літаків, 915 зруйнованих і спалених військових складів, 402 виведених з ладу підприємства воєнного значення. Бойова діяльність народних месників ілюструється також живописом (панно) і документальним фотоматеріалом.

Спеціальні таблиці показують бойові досягнення окремих з'єднань і загонів. З них можна бачити, на якому місці стояли різні формування з різних видів бойової діяльності. У відкритих боях і під час висадження ворожих ешелонів партизани України знищили близько 465 тисяч солдатів і офіцерів противника. Дорого коштувала німцям спроба поневолити український народ! Земля України густо усіяна костями «охотників до легкої наживи».

Тут же наводяться дуже показові дані про кількість німецьких військ, що їх партизани відтягували на себе з фронту. Для охорони своїх тилів і комунікацій німці надіслали з фронту за період війни 786 тисяч солдатів і офіцерів, з них: в 1941 р. — 50 тис., в 1942 р. — 120 тис., в 1943 р. — 424 тис. і в 1944 р. — 192 тис.

Стенд з трсфейною зброєю

На таблицях наведено цифри захоплених партизанами різних трофеїв, зокрема трофейної зброї, якою в основному озброювались самі народні месники.

На щиті демонструються захоплені партизанами знаки нагород, а також знаки відміни німецької і васальних армій. У центрі — стенд із зразками трофейної зброї.

ЗАЛ № 17

ПЕРЕМОГА РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ

9 травня 1945 р. мільйони радянських громадян почули голос вождя, який поздоровляв своїх співвітчизників і співвітчизниць з Днем Перемоги над Німеччиною (текст звернення товариша Сталіна до народу).

Через чотири місяці на сході було знищене останнє вогнище агресії — гніздо японського імперіалізму. Велич і міць Радянського Союзу, його міжнародний авторитет набагато зросли.

На панно художників Кравченка і Манюкова зображені люди, чії ратні подвиги на фронті і трудовий героїзм у тилу кували цю перемогу. Серед них — тричі Герої Радянського Союзу Олександр Покришкін та Іван Кожедуб, Герой Радянського Союзу Людмила Павлюченко, яка знищила сотні фашистів і навчила снайперській майстерності десятки бійців Радянської Армії, знатний шахтар Олексій Стаханов, палкий патріот академік тов. Байков, який багато зробив для захисту Батьківщини, і багато інших. А розміщені в залі ілюстрації нагадують нам про подвиги тих, хто віддав за Батьківщину своє молоде життя, зокрема про подвиги Миколи Гастелло і Олександра Матросова.

На видному місці у залі — скульптура геніального вождя і полководця радянського народу товариша Сталіна (скульптор Діденко), портрети сталінських вихованців — чудових полководців — маршалів Радянського Союзу Василевського, Конєва, Жукова, Рокоссовського, Малиновського, Толбухіна і інших, під чийм проводом Радянська Армія, армія-визволителька, вигнавши окупантів з нашої країни, допомогла народам Європи скинути ярмо фашистського рабства. Сталінський

стратегічний геній привів радянські війська в саме лігво звіра, згуртував армії великих демократичних держав світу в єдиний кулак, який перебив хребет фашистському звірові.

Почесне місце в залі Перемоги з правом займають і славні українські партизани. Це право завойоване всією їхньою боротьбою, висвітленою в попередніх залах виставки. Про нього ж свідчить і висока оцінка, дана цій боротьбі нашим урядом: з вміщеної тут таблиці видно, як неухильно рік у рік зростало число партизанів України, нагороджених орденами і медалями Радянського Союзу. Картина худ. Гончарука зображує зустріч глави українського уряду Микити Сергійовича Хрущова з партизанами-переможцями. На серії фото показаний момент вручення партизанам урядових нагород.

Художник Гончарук.

Прийом тов. М. С. Хрущовим партизанських командирів

ЗАЛ № 18

ПОЧАТОК ПЕРІОДУ МИРНОГО РОЗВИТКУ

«...умови, необхідні для миру в усьому світі, вже завойовані... Наш радянський народ не шкодував сил і праці в ім'я перемоги. Ми пережили тяжкі роки. Але тепер кожен з нас може сказати: ми перемогли» (Й. Сталін).

Суть цих слів товариша Сталіна наш народ відчув зразу ж після закінчення війни. Закон про демобілізацію (текст) повернув до мирної творчої праці тисячі синів і дочок нашого народу. Фабрики і заводи, колгоспи і радгоспи, школи і вузи збагатилися армією нових цінних кадрів. Жінки зустріли своїх чоловіків. Діти дочекалися батьків. Картина худ. Отрощенко, малюнок худ. Крисаченка і фото, що є в залі, зображують ці радісні сцени зустрічі воїнів-переможців з своїми сім'ями.

З ентузіазмом взявся радянський народ за відбудову зруйнованого війною і окупацією народного господарства країни. План нової сталінської п'ятирічки був конкретною програмою для відбудови й дальшого розвитку економіки, науки, культури, мистецтва усіх республік Радянського Союзу.

«Основні завдання нового п'ятирічного плану, — говорив товариш Сталін у своїй промові 9 лютого 1946 р., — полягають у тому, щоб відбудувати потерпілі райони країни, відновити довоєнний рівень промисловості та сільського господарства і потім перевершити цей рівень у більш або менш значних розмірах».

І радянський народ з нечуваним ентузіазмом взявся за роботу з тим, щоб на місці зруйнованих спорудити ще більше нових заводів, колгоспів, шкіл, театрів, збирати ще багатші врожаї, виростити нові, ще численніші стада, побудувати нові, ще прекрасніші міста і села.

Це будівництво відображено на панно худ. Яблонської. Ескіз архітектора Ключарьова намічає обриси української столиці, якою вона буде на кінець післявоєнної п'ятирічки.

У своїй промові 9 лютого 1946 р. на передвиборних зборах виборців Сталінської виборчої округи м. Москви товариш Сталін намітив нові грандіозні завдання, що стоять перед радянським народом.

«Щодо планів на більш тривалий період, — сказав товариш Сталін, — то партія має намір організувати нове могутнє піднесення народного господарства, яке дало б нам можливість піднести рівень нашої промисловості, наприклад, втриє проти довоєнного рівня. Нам треба добитися того, щоб наша промисловість могла виробляти щороку до 50 мільйонів тонн чавуну, до 60 мільйонів тонн сталі, до 500 мільйонів тонн вугілля, до 60 мільйонів тонн нафти. Тільки при цій умові можна вважати, що наша Батьківщина буде гарантована від усяких випадковостей».

Діаграми, вміщені у вітрині, відображають накреслене вождем гігантське піднесення соціалістичної індустрії нашої країни.

У залах виставки зібрані численні матеріали, які свідчать про те, скільки енергії, мужності і героїзму проявили радянські народи в період Великої Вітчизняної війни. Це може служити запорукою того, що і грандіозне завдання по післявоєнній відбудові й перебудові народного господарства буде успішно розв'язане.

Святкуючи перемогу, товариш Сталін підняв тост «за людей простих, звичайних, скромних, за «гвинтики», які тримають в стані активності наш великий державний механізм в усіх галузях науки, господарства і військової справи».

Силами тисяч таких «гвинтиків» тримався в стані активності весь наш партизанський рух. Зусиллями мільйонів таких же «гвинтиків» буде вивершена і та велична споруда комуністичного суспільства, до творення якої закликає партія Леніна—Сталіна, великий вождь народів Йосиф Віссаріонович Сталін.

Республіканська виставка „Партизани України в боротьбі проти німецько-фашистських загарбників“ відкрита для відвідування щоденно з 12 до 19 годин, а в загальновихідні дні — з 11 до 18 годин. Вихідний день виставки — вівторок.

Приймаються заявки на екскурсії усно, письмово й телефоном.

Групи відвідувачів обслуговуються кваліфікованими екскурсоводами.

У спеціальному кіно-залі для відвідувачів демонструються кіно-фільми з партизанської тематики.

Телефони виставки. 5-90-25

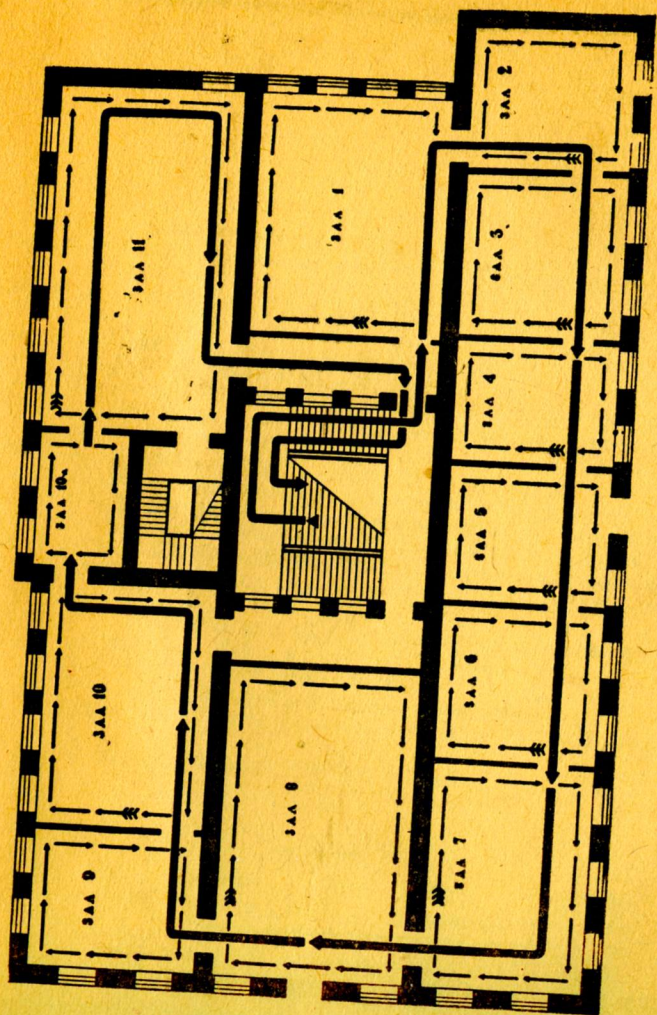
3-90-96

Адреса виставки: Київ, вулиця Кірова, будинок № 19, трамвай № 3.

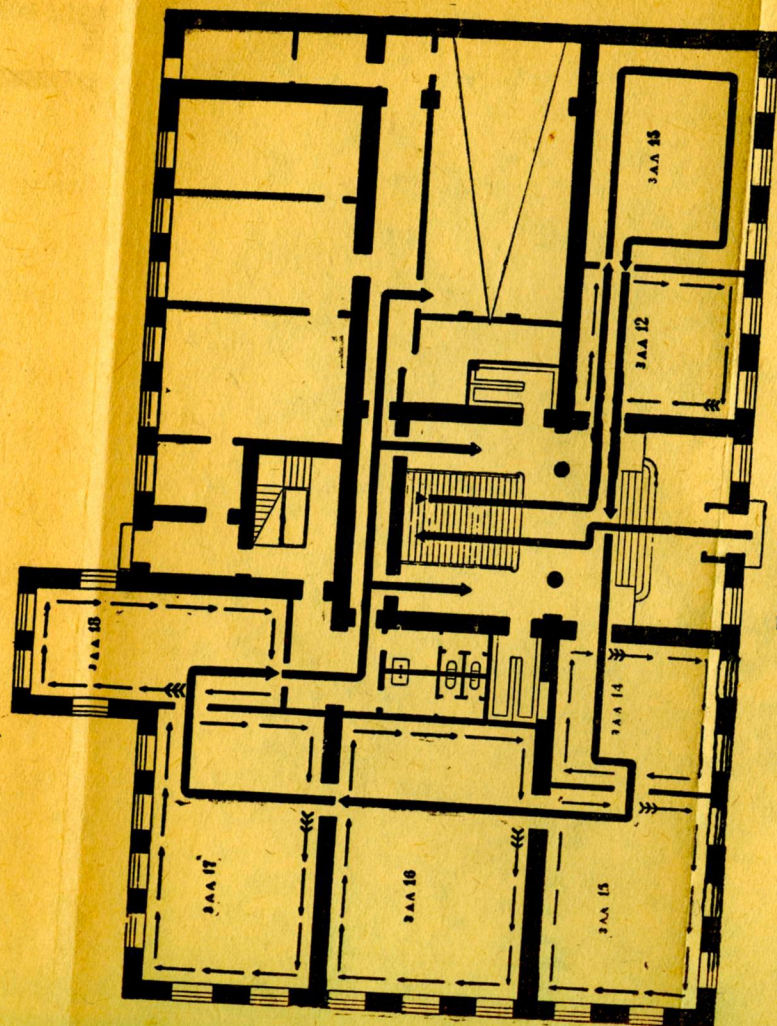
KHARKOV UNIVERSITY

4382

Другий поверх

Перший поверх

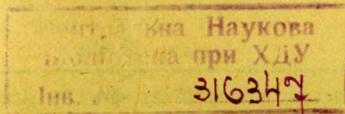
План розташування залів виставки (початок огляду з другого поверху).

З М І С Т

Стор.

Зал № 1. Україна напередодні війни	9
Зал № 2. Віроломний напад гітлерівської Німеччини на Радянський Союз	12
Зал № 3. Український народ піднімається на захист Батьківщини	16
Зал № 4. Партіюче і комсомольське підпілля	21
Зали №№ 5 і 6. Перший етап партизанської боротьби	27
Зал № 7. Зростання партизанського руху на Україні в 1942 році	33
Зал № 8. Прийом командирів українських партизанів товаришем Сталіним, Сталінські рейди	39
Зал № 9. Партійно-політична робота в тилу ворога	45
Зал № 10. Бойові дії навесні і влітку 1943 року	48
Зал № 10-а. Боротьба проти українсько-німецьких націоналістів	57
Зал № 11. Допомога партизанів наступаючій Радянській Армії	59
Зал № 12. Спільна боротьба партизанів України з партизанами братніх слов'янських народів проти німецько-фашистських загарбників	65
Зал № 13. Диверсійна діяльність на комунікаціях противника	69
Зал № 14. Партизанський рух у братніх Радянських республіках	73
Зал № 15. Побут, медичне обслуговування	79
Зал № 16. Підсумки бойової діяльності партизанів	85
Зал № 17. Перемога Радянського Союзу у Великій Вітчизняній війні	89
Зал № 18. Початок періоду мирного розвитку	92

Редактор Л. Кизя

Автори І. Кузовков, І. Дуб

Тех. редактор М. Вальчук

Республиканская выставка «Партизаны Украины в борьбе
против немецко-фашистских захватчиков» (Справочник).

(На украинском языке)

БФ 02313. Зам. 580. Обсяг $3\frac{1}{8}$ друк. арк. Обл.-вид. арк. 5,75

В одному друк. арк. 86.000 зн. Здано до складання 28/IV 1947 р.

Підписано до друку 11/VIII 1947 р. Формат паперу $70 \times 108\frac{1}{32}$.

Тираж 20 000.

4-та Республіканська поліграфічна ф-ка, м. Київ, пл. Калініна, 2.

